

Mark- och miljööverdomstolen
Svea Hovrätt
Rotel 0602
Svea.avd6@dom.se

Mål nr.
M2630-14 060202

Torslanda 2014-10-31

Yttrande över Örndalen Exploatering ABs inlagor (aktbilaga 19) avseende överklagan angående dispens från artskyddsförordningen för anläggande av en skid- och turistanläggning i Skorvdalen (Örndalen) Härjedalens kommun.

Sveriges Ornitologiska Förening – BirdLife Sverige (fortsättningsvis SOF) har beretts möjlighet att slutföra talan i målet M 2630-14. Örndalen Exploatering AB har kommit in med en inlaga där man bl.a. ifrågasätter Artdatabankens bedömning av kungsörnens minskade reproduktion och redovisar uppgifter på antalet omkringliggande kungsörnrevir till det aktuella kungsörnreviret i Skorvdalen.

De nya inlagorna (aktbilaga 19 med tillhörande bilagor) ingivna av Örndalen Exploatering AB har inte föranlett oss att ändra uppfattning i sakfrågan utan SOF motsätter sig fortsatt klagandens yrkande om ändring av Mark- och miljödomstolens dom 2014-02-24 i mål nr M 1713-13. SOF hänvisar härvid till vad vi tidigare anfört till Mark- och miljööverdomstolen och i förhandlingarna i Mark- och miljödomstolen och vill därtill anföra nedanstående.

De omständigheter som Örndalen Exploatering AB anger som skäl för ändring av mark- och miljödomstolens dom är:

- Exploateringen av Skorvdalen är ett allt överskuggande allmänintresse
- Det finns ingen alternativ lokalisering
- Bevarandestatus för kungsörn hotas inte

Allt överskuggande allmänintresse

Vi delar mark- och miljödomstolens analys av begreppet "tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse". Där konstateras att ett allmänt intresse i normalfallet endast kan vara allt överskuggande om det är ett långsiktigt intresse, och att kortsiktiga intressen som bara skulle ge kortsiktiga fördelar inte kan vara tillräckliga för att väga upp det långsiktiga intresset av att bevara arter. Mark- och miljödomstolen konstaterar att begreppet "andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse" ska ges en restriktiv tolkning och kraven på det överskuggande allmänintresset måste sättas högt. Dispensmöjligheten bör därför förbehållas fall där ett mycket påtagligt allmänintresse gör sig gällande mot naturvårds- och bevarandeintresset. Vi finner att det överensstämmer med rådets direktiv och intentionerna med direktiven.

I aktbilaga 19 argumenterar bolaget återigen att syftet med projektet är att skapa sysselsättningstillfällen och att det inte går att göra på andra lokaler. Detta trots att de utredningar som de själva lämnat in (aktbilaga 19 bilaga 1) menar att mer än en femtedel av gästerna kommer att tas från andra anläggningar i Härjedalen. Detta antagande är inte heller baserat på referenser då det inte finns några nya stora anläggningar som etablerats de senaste 25 åren i Sverige enligt aktbilaga 19 (se dock nedan angående satsningen på Himmelfjäll i Idre). Vidare menar endast 2 av 5 personer som intervjuats angående detta antagande att det verkar rimligt medan de 3 övriga istället menar att det är en överskattning. En av de svarande menar att 65 % av gästerna kommer att tas från andra skidanläggningar i Härjedalen. SOF menar fortsatt att man starkt bör ifrågasätta att syftet med ansökan är att skapa sysselsättning och därtill att kalkylerna för ökningen av sysselsättningen är baserade på mycket svaga och allt för optimistiska antaganden

I underbilaga 2 presenterar HUI siffror för förväntat antal turister och varifrån dessa kommer. Totalt beräknas anläggningen dra till sig 180 000 gäster. Av dessa beräknas 55 000 vara barmarksgäster. För denna grupp anger HUI ingen bakgrund men förutsätter att inga kommer att tas från andra anläggningar i Härjedalen. Vidare påstår HUI att "En hel del av dessa är förmodligen nytillkomna turister till detta segment även ur ett Sverigeperspektiv". För vinterturisterna har HUI däremot beräkna mer exakta siffror. Bara 35 000 eller 20% är helt nya turister. Resterande är besökare som tas från andra anläggningar, antingen i Härjedalen, 28%, eller andra anläggningar i Sverige, 52%. Om vi i brist på annan information antar att övertaget från andra anläggningar är detsamma för barmarksturister innebär det att ungefär 145 000 besökare kommer att tas från andra anläggningar i kommunen, regionen eller övriga landet. Denna överföring av turister från andra anläggningar till "Örndalen" försöker exploatören beskriva som ett allt överskuggande samhällsintresse. Vi tillåter oss att betvivla att de orter och anläggningar som ska förlora dessa gäster ser det på samma sätt. Självfallet måste begreppet "tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse" ses ur ett helhetsperspektiv. Den övervägande delen av denna typ av turistanläggningar är belägna på platser som har samma sysselsättningsproblem som Härjedalen.

Även information om svårigheterna med att lyckas med en satsning på den här typen av verksamhet bör belysas på ett objektivt sätt. I aktbilaga 19 bilaga 1 får man till exempel intrycket att anläggningen i Himmelfjäll, Idre, är en framgångssaga även fast verksamheten gått i stå eller på "sparlåga" under en mycket lång tid (sedan starten 1987). Detta på grund av stora svårigheter att realisera intentionerna med projektet. Fram tills idag har endast ca 10 % av de planerade tomterna sålts och nedfarterna byggts (vid en enda liftanläggning). Man bör således väga in att det finns en stor sannolikhet att det av Örndalen Exploatering AB antagna sysselsättningskapande som projektet innebär kommer att vara svårt att leva upp till, baserat på erfarenheter från andra projekt som realiserats under de senaste 25 åren i Sverige.

Alternativ lokalisering

I Mark- och miljödomstolens dom konstateras också att "det inte visats vara det enda exploateringsbara området i Härjedalens kommun. En fortsatt satsning på turism utesluts inte om inte den aktuella etableringen kommer till stånd. Andra etableringsområden och förtätning av befintliga etableringar kan medföra motsvarande förutsättningar för fortsatt turistisk exploatering."

SOF menar att inga nya uppgifter inkommit som i sak visar på att Skorvdalen är det enda exploateringsbara området och hänvisar därför till våra tidigare yttranden. Vidare konstaterar vi att bolaget från första stund varit medveten om det kungsörnsrevir som finns i Skorvdalen. Från Örndalens ABs hemsida anges följande text: *"Det var under en av våra första turer in i denna helt orörda dalgång vi såg ett par kungsörnar, Härjedalens landskapsfåglar, ljudlöst seglande på utbredda vingar högt där uppe i skyn". Då visste vi vilket namn vi skulle ge Sveriges nya fjällby"*

SOF noterar att exploatören både konstaterar att det finns kungsörn i området samt att dalgången var oexploaterad. Det är just ostördheten i dalgången som gör att örnarna har sina boplatser där.

Bevarandestatus för kungsörn

SOF hänvisar i första hand till våra tidigare inlagor i ärendet där Kungsörnens bevarandestatus har varit ett huvudområde.

I Mark- och miljödomstolens dom bedömer man sannolikheten som stor att kungsörnarna skulle överge reviret om skidanläggningen byggs. Till följd härav skulle exploateringen leda till skada och ett förstörande av kungsörnarnas nu aktuella fortplantningsområde och viloplats, varför uppförande av anläggningen skulle stå i strid med 4 § artskyddsförordningen. SOF delar denna uppfattning och menar att sannolikheten inte bara är stor utan att detta otvetydigt kommer att ske.

SOF konstaterar att Örndalen Exploatering AB försöker påtala att det finns många häckande par kungsörn i närområdet och att det gör örnreviret i Skorvdalen mindre betydelsefullt (sid 6 aktbilaga 19). I den senaste inlagan och i ett pressmeddelande till media bl.a. MittNytt den 19 september går bolaget ut och säger att det finns 7 kungsörnspar inom 2 mils radie från Örndalenreviret. Med denna information menar bolaget i pressmeddelandet att bevarandestatusen för kungsörnen är god både lokalt och regionalt. SOF motsätter sig detta påstående då det saknar relevant stöd och strider mot den erfarenhet som finns. I motsats till detta visar 2014 års örninventering att det i år endast fanns tre besatta revir i detta område med 2 mils radie från Skorvdalsreviret. Av dessa tre revir lyckades två par få ungar (en unge vardera) och det tredje paret misslyckades med häckningen. Två ungar på en så stor areal som 1 256 km² visar med all tydlighet hur låg reproduktionen är i Härjedalen. Det förtjänas också att påpekas att det tidigare närmaste grannreviret till Skorvdalen norrut försvann vid utbyggnaden i Vemdalskalet.

Örnparet i Skorvdalen är det mest produktiva av de kungsörnspar som finns i Härjedalen. Argumentet att kungsörnar finns på andra lokaler och att man därför kan spoliera Skorvdalsparets häckningsmiljö är inte förenligt med Artskyddsförordningen. I EU:s direktiv om bevarande av vilda fåglar, 2009/147/EG är kungsörn utpekad som särskilt skyddsvärd. Det innebär att man skall vidta särskilda åtgärder för bevarande av kungsörnens livsmiljö för att säkerställa artens överlevnad och fortplantning inom det område där den förekommer. Därför skall bland annat följande vara förbjudet:

"Att avsiktligt störa dessa fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, i den mån dessa störningar inte saknar betydelse för att uppnå syftet med detta direktiv".

Om det mot förmodan skulle visa sig att kungsörnsförekomsten är så pass hög som bolaget ger uttryck för, skulle detta innebära att området är än mer viktigt för kungsörn än vad som tidigare framkommit under denna tillståndsprocess.

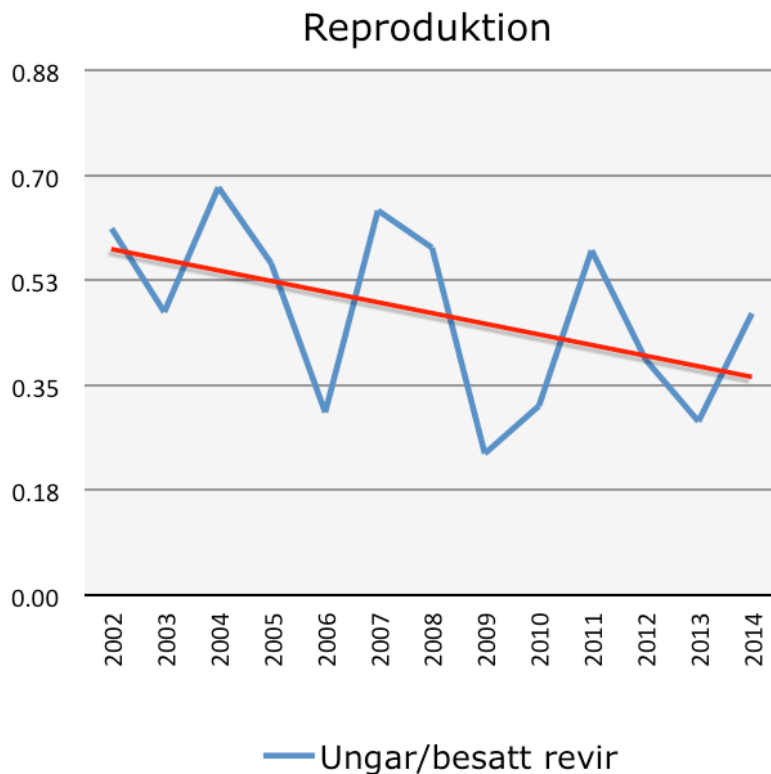
Enetjärn Natur AB ifrågasätter i aktbilaga 19 bilaga 5 Artdatabankens beräkningar av reproduktion där de menar att de tittat på ett för kort tidsintervall. Enetjärn Natur AB menar att kungsörnens reproduktion är stabil under en längre tidsperiod 2002-2012 och att kungsörnen därmed uppfyller gynnsam bevarandestatus och hänvisar bl.a. till Regeringens proposition 2012/13:191 som antogs av Riksdagen i december 2013.

SOF vill påpeka att det tidigare målet på 600 årliga häckningar av kungsörn i beslutet från Riksdagen minskades till 150 registrerade häckande par (lyckade häckningar/föryngringar) samt att Riksdagen angav att utbredningen fortsatt ska täcka hela Sverige (dagens utbredning enbart 40 % av landet). Beslutet var ett politiskt sådant som inte baserades på några vetenskapliga fakta om bevarandestatusen för kungsörn (vilket direktivet kräver). Det föranleddes inte heller av en utredning (enbart de andra rovdjuren ingick i en sådan) och därmed är inte beslutet förankrat i den kunskap och forskning som finns gällande kungsörnspopulationen i Sverige. Detta föranledde även kungsörnsforskare, -experter, konsulter och myndighetstjänstemän från Sverige, Norge, Finland och Danmark att enhälligt fastslå en resolution vid Nordiska kungsörnsymposiet i Dovre, Norge (12 oktober 2013) att skicka till riksdagen där man bland annat framförde: *"Målet baseras inte på tillräcklig vetenskaplig grund och har inte tagits fram genom nödvändigt samråd. Innan rovdjurspolitiken angående kungsörnen ändras måste alla kriterier för gynnsam bevarandestatus vara utvärderade och beaktade"*.

Kungsörnspopulationen måste enligt *Åtgärdsprogram för kungsörn 2011-2015* (åtgärdsprogrammet togs fram på regeringens uppdrag och fastställdes av Naturvårdsverket 2011) öka till minst 875 årliga häckningar och 480 lyckade häckningar (registrerade häckande par/föryngringar) för att uppnå långsiktig livskraftiga nivåer/gynnsam bevarandestatus. Den forna utbredningen (hävdbetingade) var sammanhängande och omfattade hela Sverige, medan dagens utbredning bara täcker ca 40 procent av landets yta. För att kungsörnen i Sverige ska uppnå gynnsam bevarandestatus ska den häckande populationen finnas i hela sitt hävdbetingade utbredningsområde (vilket har fastställts till hela Sverige).

Enetjärn Naturs bedömning att kungsörnsstammens ungtproduktion är stabil under perioden 2002-2012 på 0,47 ungar per/par motsätts av reproduktionstrenden för samma period som visar på en stark negativ trend. I figur 1 nedan redovisas reproduktionssiffrorna från Kungsörns Sveriges sammanställningar perioden 2002 till 2014. Minskningen av ungtproduktionen är tydlig. Man kan även notera att kungsörnens ungtproduktivitet är cyklisk med toppar och dalar. Toppåren har sedan 2002 producerat färre och färre ungar samtidigt som bottenåren även de resulterar i en lägre produktion av ungfåglar. Det har resulterat i att ungtproduktionen under periodens sista halva (2009-2014) är 30 % lägre jämfört med periodens första halva (2002-2008). Den minskade ungtproduktionen kan förklaras med att färre par lyckas med häckningen (22 %) och att varje lyckad häckning resulterar i 10 % färre avkommor om man jämför perioden 2002-2008 med 2009-2014.

Det bör även tydligt framföras att även om det finns osäkerhet i det insamlade materialet gällande kungsörn (vilket framhålls i aktbilaga 19 bilaga 5), som för alla studier av vilda djur, finns det ingen anledning till att anta att osäkerheten skulle ha ökat över tid. Snarare är det motsatta sant då inventeringsinsatserna har ökat i Sverige över tid.

Figur 1. Reproduktionstal 2002-2014. Kungshörn Sverige

Kungshörnen är idag starkt hotad. Mänskliga aktiviteter står för ca 90 procent av dödligheten hos kungshörnar i Sverige. Ungproduktionen har minskat med ca 30 procent sedan början på 2000-talet. Många örnar dör årligen i trafiken (främst tåg), genom kollisioner med kraftledningar, master och vindkraftverk samt av att de äter slaktavfall och påskjutna djur som innehåller blyrester från ammunition (blyförgiftning). Därtill pågår illegal jakt och förföljelse och kungshörnar utsätts även för annan faunakriminalitet (t.ex. illegal handel med hotade arter) samt ett intensivt skogsbruk. Dessa hotbilder kommer inte att förbättras inom överskådlig tid.

När det gäller bedömningen av gynnsam bevarandestatus enligt EU:s direktiv ska inte bara hänsyn tas till befintlig data som finns för en tidsperiod utan även till information om utbredningen, framtida populationsutveckling samt hotbild. Bland sådana hot märks bland annat den storskaliga vindkraftsutbyggnaden som nu sker.

Statistiken över avskjutningssiffror på skogsfågelbestånden (dalripa, fjällripa, orre, tjäder) och hare i Norge visar på vikande stammar av samtliga arter under perioden 1991-2012 (Knoff, Carl 2013). Även i Sverige finns uppgifter om vikande stammar av framförallt ripa. Detta är faktorer som försämrar kungshörnens häckningsresultat och överlevnad eftersom ripor och skogsfågel är basföda för kungshörn.

För att uppnå ett stabilt bestånd av kungsörn över tid måste man ha en vuxenfågelöverlevnad på ca 95 % per år (kungsörns adulta överlevnad ligger på mellan 92 och 97 % för olika populationer runt om i det globala utbredningsområdet – Watson J 2010). Med en reproduktion på 0,4 ungar per par och år en vuxenfågelöverlevnad under 93 % kommer kungsörnsbeståndet att minska över tid. Är vuxenöverlevnaden på 90 % sker en halvering av kungsörnsbeståndet inom 30 år om övriga förhållanden är stabila som t.ex. hotbilden för kungsörn (Nygård, T. 2013). Med en ökad dödlighet (på grund av den ökade hotbilden) och minskad ungpåproduktion (som observerats under 2000-talet) för kungsörn så kan en halvering av kungsörnsstammen gå snabbare än 30 år. Kungsörns biologiska med bland annat en långsam reproduktionstakt och det faktum att arten är långlivad gör den alltså extra utsatt för exploatering i dess livsmiljöer. Detta måste vägas in i bedömningar av artens bevarandestatus och om verksamheter kan tillåtas även om de påverkar kungsörnen negativt.

Den samlade kunskapen om kungsörnen i Sverige visar att populationen inte har uppnått en gynnsam bevarande status i Sverige. Idag har inte kungsörnen uppnått en populationsstorlek och utbredning som är långsiktigt livskraftig, hotbilden är därtill växande och ungpåproduktionen minskande.

Dennis Kraft
Ordförande
e-post: dennis.kraft@BirdLife.se
Tel. 0706-38 09 85

Litteratur:

Knoff C (2013). Hekkesesongen 2013 i Norge. Nordisk kongeørnsymposium 2013, Hjerkind 11-13 oktober 2013. NINA 2013.

Nygård T (2013). Har vi en bærekraftig kongeørnbestand i nord? Nordisk kongeørnsymposium 2013, Hjerkind 11-13 oktober 2013. NINA 2013.

Watson J (2010) Golden eagle. Martins the Printers, Berw